

Mitä mieltä työttömyysturvasta?

Taustamuistio

SUOMEN AMMATTILIITTOJEN KESKUSJÄRJESTÖ

Mitä mieltä työttömyysturvasta?

Työttömien auttamisessa on ensisijaista mahdollistaa paluu työelämään. Sen ohella on kuitenkin otettava huomioon, että työvoiman kysyntä on edelleenkin riittämätöntä eikä tilanne ole lyhyellä aikavälillä kokonaan muutettavissa. Siksi yhteiskunnan on oltava valmis huolehtimaan niiden ihmisten toimeentulosta, jotka eivät työllisty. Kuitenkin 90-luvulla tehtiin lukuisia leikkauksia työttömien ansioturvaan ja se on kärjistänyt työttömyydestä seurannutta köyhyysongelmaa.

Korotukset painottuneet perusturvaan

Työttömyysturvan peruspäivärahaan ja työmarkkinatukeen tehdään vuosittain elinkustannusindeksin muutoksia vastaavat korotukset. Nämä korotukset vaikuttavat myös ansioturvaan, mutta huomattavasti pienemmällä markkamäärällä. Esimerkiksi peruspäivärahaa ja työmarkkinatukea nostettiin tämän vuoden alussa viidellä markalla. Pieni- ja keskituloisten ansiopäiväraha nousi kuitenkin vain 2,90 markkaa. Viime vuosina korotusten vaikutus on ollut säännöllisesti suurempi perusturvassa kuin ansioturvassa. Peruspäivärahan määrä nousi vuodesta 1991 vuoteen 1999 viidellä markalla, kun taas vastaavassa ajassa keskimääräinen ansiopäiväraha nousi vain markalla.

Tänä kesänä hallitus päätti budjettiriihessään työmarkkinatuen ja peruspäivärahan indeksi- ja tasokorotuksesta, joka on yhteensä 8 mk/päivä. Tähän varattiin 250 miljoonaa mk. Korotus vaikuttaa myös ansioturvaan, jota varten varattiin 125 miljoonaa mk. Ansioturvassa korotus on kuitenkin keskimäärin vajaa 5 mk./päivä. Korotuksista päätetään lopullisesti, kun työttömyysturvan tupo-työryhmä on tehnyt esityksensä työttömyysturvan kehittämisestä.

Ansioturvaa leikattu jo moneen otteeseen

Viime vuosikymmenellä hallitukset leikkasivat useaan otteeseen ansioturvan päivärahoja ja kiristivät ansioturvan saannin ehtoja. Kun vuonna 1990 ansioturva antoi toimeentuloturvan kahdelle kolmasosalle työttömistä, on tällä hetkellä enää alle 40% työttömistä ansioturvan piirissä. Laman aikana peruspäivärahan myös indeksikorotukset jätettiin useana vuonna tekemättä. Tämä merkitsi ostovoiman laskua niin perus- kuin ansiopäivärahoissa.

Keskituloisen 11 000 markkaa kuukaudessa ansaitsevan palkansaajan ansiosidonnaista työttömyysturvaa leikkaukset ovat vähentäneet kaikkiaan lähes 500 markalla kuukaudessa. Valtaosa ansiosidonnaista työttömyysturvaa saavista on pienituloisia, jotka ovat työssä olleessaan saaneet palkkaa 5 000—9 000 markkaa kuukaudessa. Ansioturvalle pääsyä myös vaikeutettiin 90-luvulla mm. rajoittamalla tukityön tarjoamista ja ansioturvan kertymistä yhdistelmätukityössä. Näiden toimenpiteiden vaikutuksesta yhä useampi työtön joutuu elämään työmarkkinatuella. Leikkausten seurauksena ovat myös jonot toimeentuloluukulla kasvaneet ja paljon puhuttu köyhyysongelma kärjistynyt.

90-luvun leikkaukset:

1990-luvulla työttömyysturvaan on tehty paljon muutoksia, joilla on tavoiteltu työn vastaanottamisen helpottamista tai säästöjä:

- Vuoden 1992 alusta ansio-osa alennettiin 45 prosentista 42 prosenttiin päivämäärän ja peruspäivärahan erotuksesta.
- Päivärahaa vähentää nykyisin myös työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksun johdosta tehtävä 5 prosentin vähennys. Vähennys otettiin käyttöön vuonna 1993.
- Työssäoloehto pidennettiin 26 viikosta 43 viikkoon vuoden 1997 alusta.
- Päiväraha määritellään aina uudelleen työssäoloehdon täyttymisen jälkeen. Tämä johtaa osa-aikatöissä päivärahatason alenemiseen.
- Työttömyyden alkaessa maksetut vuosilomakorvaukset siirtävät päivärahan maksamisen alkua.
- Työttömyysturvan rangaistuskarensseja on pidennetty sekä työn vastaanottovelvollisuutta ja työssäkäyntialueita laajennettu.
- Nuorten työmarkkinatuen saantiehtoja on tiukennettu.
- Työttömyysturvan lisäpäivien ikäraja (ns. työttömyyseläkeputki) on nostettu kahdella vuodella 55 vuodesta 57 vuoteen.
- Työttömyysajalta kertyvän työeläkelisän karttumaa on leikattu.

Uutta leikkausta jo suunniteltiin

Viime syksyn tuloratkaisussa sovittiin yhden leikkauksen palauttamisesta. Työttömyysturvan ansioprosentti nostetaan alkuperäiseen 45 prosenttiin 1.3. 2002 lähtien. Ansioprosentin palauttaminen alkuperäiselle tasolle parantaa työttömien ostovoimaa ja vähentää tarvetta turvautua toimeentulotukeen. Korotuksen jälkeenkin Suomen työttömyysturvan taso jää alle EU:n keskitason.

Hallituksen köyhyyspaketin yhteydessä virisi keskustelu peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korottamisesta leikkaamalla ansioturva. Palkansaajien ansiopäivärahojen leikkaamista suunniteltiin taas kerran ja jo ennen kuin tupossa poistettavaksi sovitusta lamaleikkuristakaan olisi vielä ehditty päästä eroon. SAK:n mielestä kaikissa oloissa tulotasostaan ja perheiden toimeentulosta tinkimään joutuvia ei pidä asettaa toisiaan vastaan. Työttömien keskinäisillä tulonsiirroilla ei poistu köyhyys eikä lisäännä oikeudenmukaisuus. Siksi peruspäivärahan ja ansioturvan keskinäiset periaatteet on pidettävä ennallaan eikä mitään uusia ansioturvan leikkureita tarvita.

Ansioturva tulee valtiolle ja kunnille halvemmaksi

Ansiopäivärahan kustannukset eivät rasita valtion taloutta. Sosiaali- ja terveysministeriön laskelmien mukaan yhden markan korotus työmarkkinatukeen ja peruspäivärahaan maksaisi noin 70 miljoonaa markkaa. Tästä ansiopäivärahojen korotuksen vaikutus olisi vain kolmannes eli noin 23 miljoonaa markkaa.

Ansiopäivärahojen ansio-osan rahoittavat palkansaajat ja työnantajat. Palkansaajat rahoittavat päivärahan ansio-osaa omilla maksuillaan ja pitäytymällä maltillisissa palkankorotuksissa, jotta työnantajilla on varaa rahoittaa oma osuutensa. Jokainen ansiopäivärahan saaja, joka on pois peruspäivärahan saajien joukosta, merkitsee säästöä valtiolle. Lisäksi ansioturva saava tulee todennäköisemmin toimeen työttömyysturvallaan tarvitsematta turvautua kunnalliseen toimeentulo- ja

asumistukeen. SAK:n mielestä jatkossakin on pidettävä kiinni siitä periaatteesta, että valtio osallistuu ansioturvan kustannuksiin peruspäivärahan määrällä.

Ansioturvalta putoaminen suistaa köyhyyskierteeseen

Moni ansioturvan saaja on suistunut köyhyyskierteeseen pudottuaan työmarkkinatuen varaan. Ansiosidonnainen päiväraha on keskimäärin 4 700 markkaa kuukaudessa, mutta työmarkkinatuki vain 2 600 markkaa kuukaudessa. Työmarkkinatuella elävät joutuvatkin turvautumaan asumistukeen ja kunnalliseen toimeentulotukeen selvitäkseen jokapäiväisestä elämästään.

Pelkkä peruspäivärahan ja työmarkkinatuen tasokorotus ei köyhien asemaa paranna. Peruspäivärahan nousu leikkaa esimerkiksi asumistukea ja syö näin tasokorotuksen vaikutukset. (Liite 1)

Työssäoloehto palautettava kuuteen kuukauteen

Ansioturvan leikkauksilla on myös vaikeutettu ansiosidonnaisen turvan piiriin pääsyä. Työssäoloehdon pidennys 26 viikosta 43 viikkoon ja rajoitettu ansioturvan kertyminen yhdistelmätukityössä vaikeuttavat työttömien mahdollisuutta palata uuden työn kautta ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin. Työn ja ansiosidonnaisen turvan avulla voidaan kuitenkin kaikkein tehokkaimmin vähentää toimeentulotuen tarvetta ja poistaa köyhyyttä. Työttömien mahdollisuuksia palata uuden työn kautta ansiosidonnaisen työttömyysturvan piiriin voidaan parantaa nopeasti mm. työssäoloehto lyhentämällä ja poistamalla ansioturvan kertymisrajoitukset yhdistelmätuesta.

Porrastuksella ei vaikutusta työllistymiseen

Toisena ansioturvan leikkaamisajatuksena valtionvarainministeri Niinistö on esittänyt työttömyysturvaan muutosta siten, että päiväraha alenisi tietyn ajan jälkeen. Esitystä on perusteltu sillä, että päivärahan alentuessa työhön menon kannustavuus lisääntyisi. Esityksen perusteluja on vaikea ymmärtää, koska työttömyysturvan taso ei ole tilastojen eikä tutkimusten mukaan este työhön menolle. Suurin työllistymisongelma koskee työttömien enemmistöä, joka on pudonnut ansioturvalta ja elää pelkällä työmarkkinatuella. Heidän osaltaan ei kaivata työttömyysturvan leikkauksia, vaan uusia syrjäytymistä estäviä ja työllistymistä tukevia toimenpiteitä.

Työministeriö on selvittänyt työnantajia haastatteleamalla työvoiman rekrytointia yrityksissä. Työnantajiltakin saadun palautteen mukaan suurimmat syyt rekrytointiongelmiin ovat olleet puutteet koulutuksessa, erityisosaamisessa ja työkokemuksessa. Työttömyysturvaan liittyvä syy mainittiin erittäin harvoin (4%). (Liite 2)

Tutkimustiedot 1980-luvulla Suomessa käytössä olleesta porrastuksesta osoittavat, että porrastuksella oli olematon vaikutus työttömien työllistymiseen ja työttömyyden kestoan. Pitkäaikaistyöttömien pääsy työelämään on hyvin vaikeaa, kun työpaikkoihin haetaan nuoria ja hyvinkoulutettuja työntekijöitä. Päivärahan tason porrastus rankaisi työttömiä siitä, etteivät he ole ottaneet vastaan töitä, joita heille ei edes ole tarjottu.

Ansiosidonnaista päivärahaa saavat työllistyvät muita nopeammin ja heidän osaltaan työttömyyden keskimääräinen pituus on selvästi lyhentynyt. Työllistymisen kannalta ongelman muodostaa työmarkkinatuella pudonnut työvoima. Hei-

dän kohdallaan tarvitaan valikoivia toimenpiteitä, joilla syrjäytyminen voidaan estää. Päivärahan porrastaminen vain lisäisi kurjuutta. Monien kohdalla ongelma on siinä, että huonosti palkatut pätkätyöt eivät lisää ammattitaitoa eivätkä johda pysyvämpään työllistymiseen.

Työttömyysturvan tupo-työryhmän tehtävänä on selvittää myös tulisiko työttömyysturvassa tehdä työhistoriaan tms. perusteisiin nojautuvia rakenteellisia muutoksia. Keston pidentäminen pitkän työhistorian ja kassanjäsenyyden perusteella on syytä selvittää. Myös sovitellun päivärahan ongelmat on korjattava ja lyhytaikaisten töiden vastaanottamista on helpotettava.

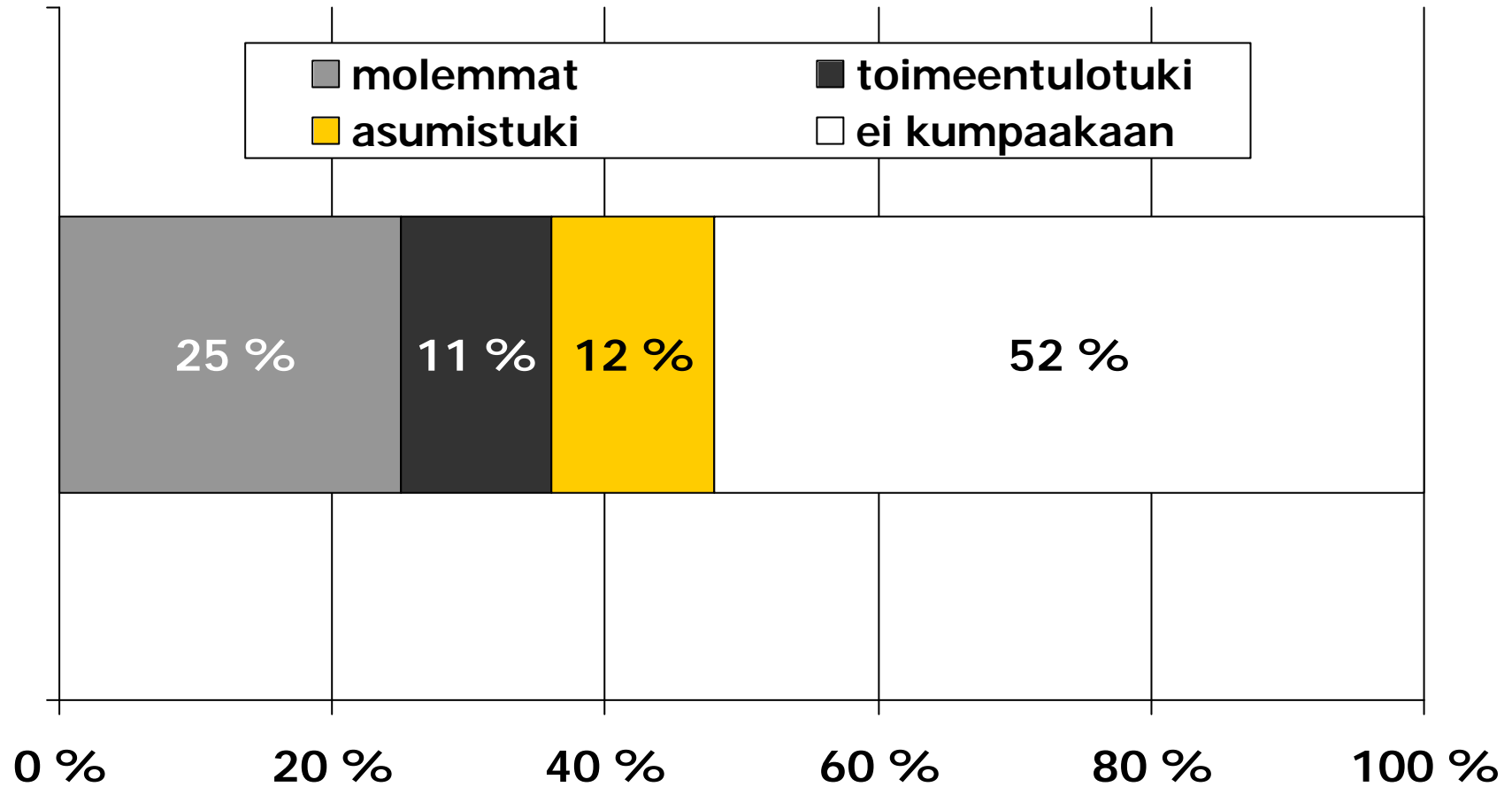
Työttömyysturvan taso pohjoismaiden alhaisin

Kansainvälisestäikään verrattuna työttömyyskorvausten taso ei Suomessa ole korkea, vaan se on pohjoismaista alhaisin ja häviää vertailussa myös Saksalle ja Hollannillekin. (Liite 3). Tilanne ei muutu senkään jälkeen, vaikka viime tupossa sovitun mukaisesti työttömyyspäivärahan ansioprosentti nostetaan vuoden 2002 maaliskuussa takaisin 45 prosenttiin. Suomen työttömyysturvan taso jää sittenkin alle EU:n keskitason.

Työryhmän korjattava työttömyysturvan epäkohdat

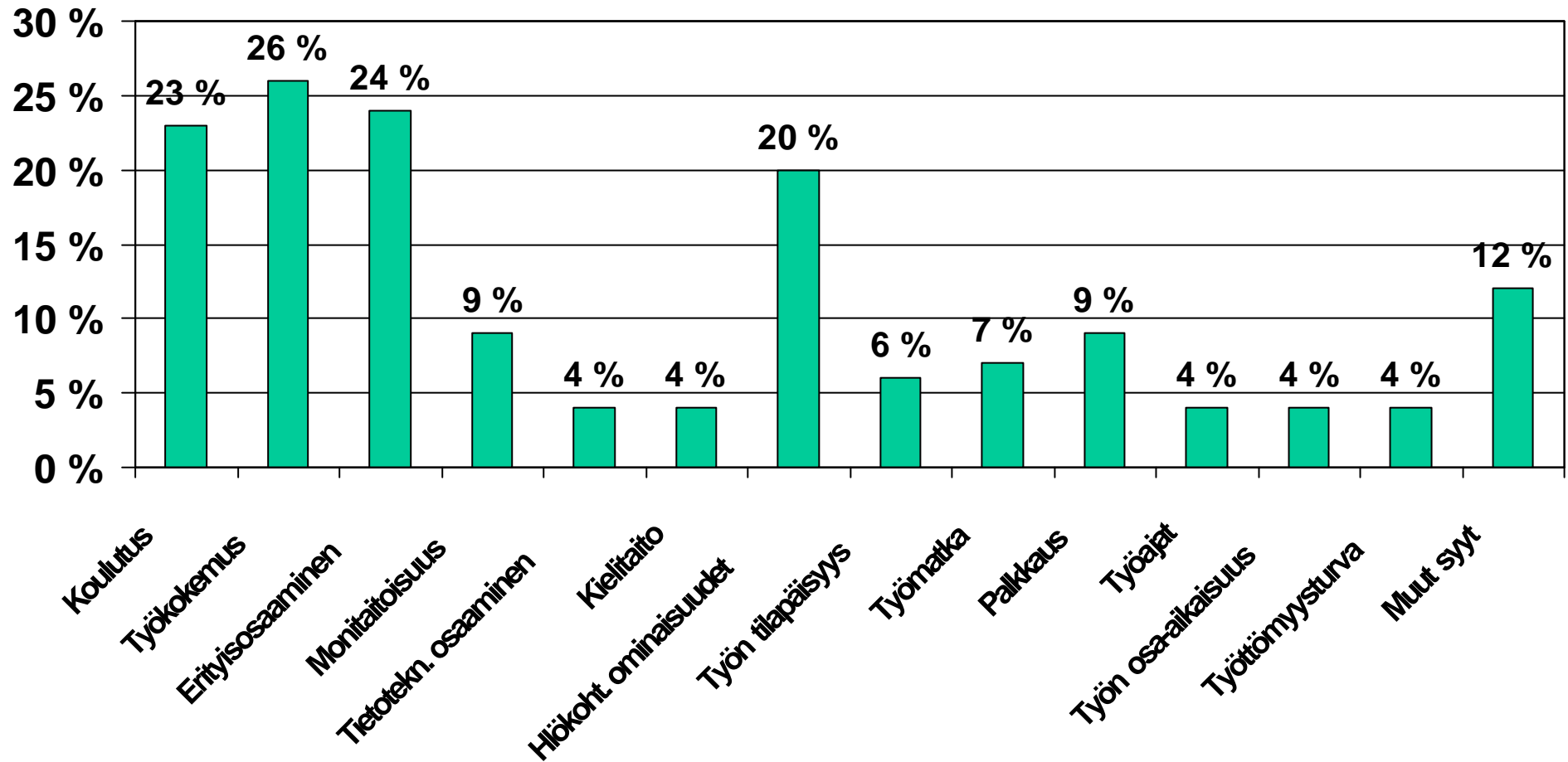
Tupossa sovittiin perustettavaksi kolmikantainen työryhmä, jonka tehtävänä on työvoimapolitiikan ja työttömyysturvan kehittäminen. Työryhmän määräaika päättyy 1.10.2001. SAK:n tavoitteena työryhmässä on työttömyysturvaan liittyvien epäkohtien korjaaminen. SAK odottaa myös esityksiä aiempaa yksilöllisemmistä, tehokkaammista ja pitkäkestoisemmista työllistämistoimenpiteistä.

Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saajat ja toimeentulotuki

1999

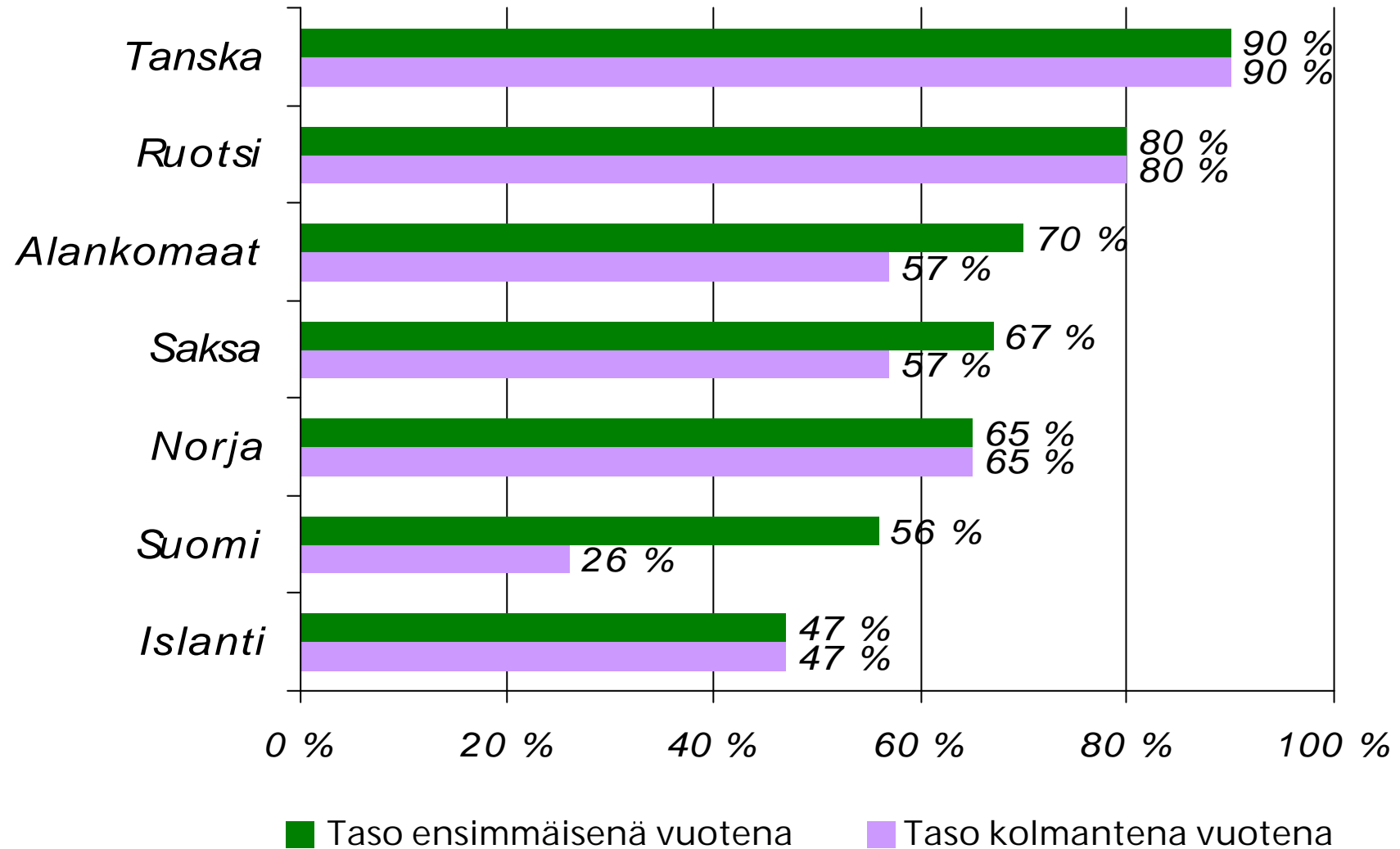
Rekrytointiongelmien syyt 2000

Tilastokeskus,
työnantajahaastattelut 2000

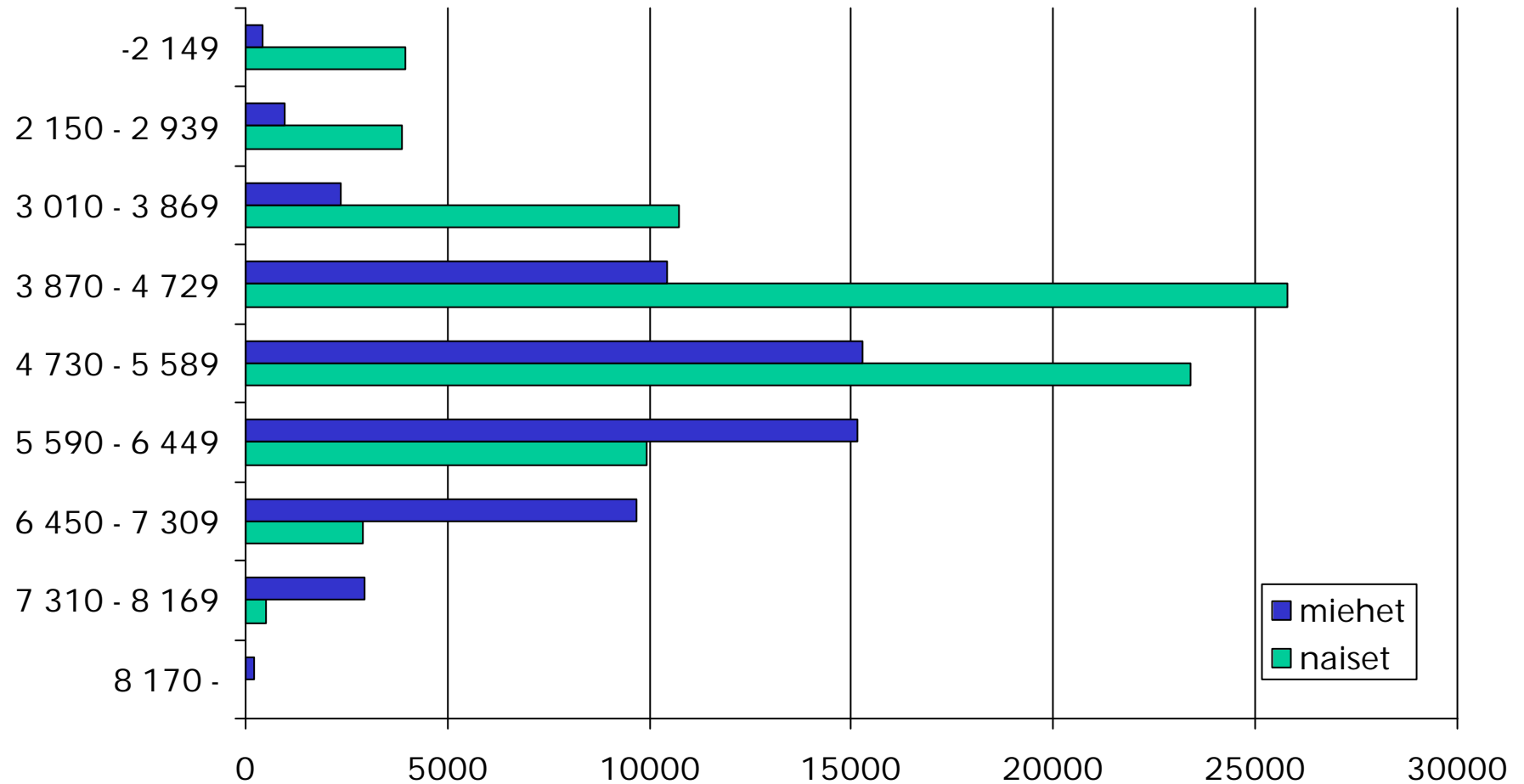
TYÖTTÖMYYSKORVAUKSEN TASO PROSENTTEINA TULOISTA

kun ansiotulot ovat noin 10 000 mk kuukaudessa

Ansiopäivärahan saajat päivärahan suuruuden mukaan v. 2000

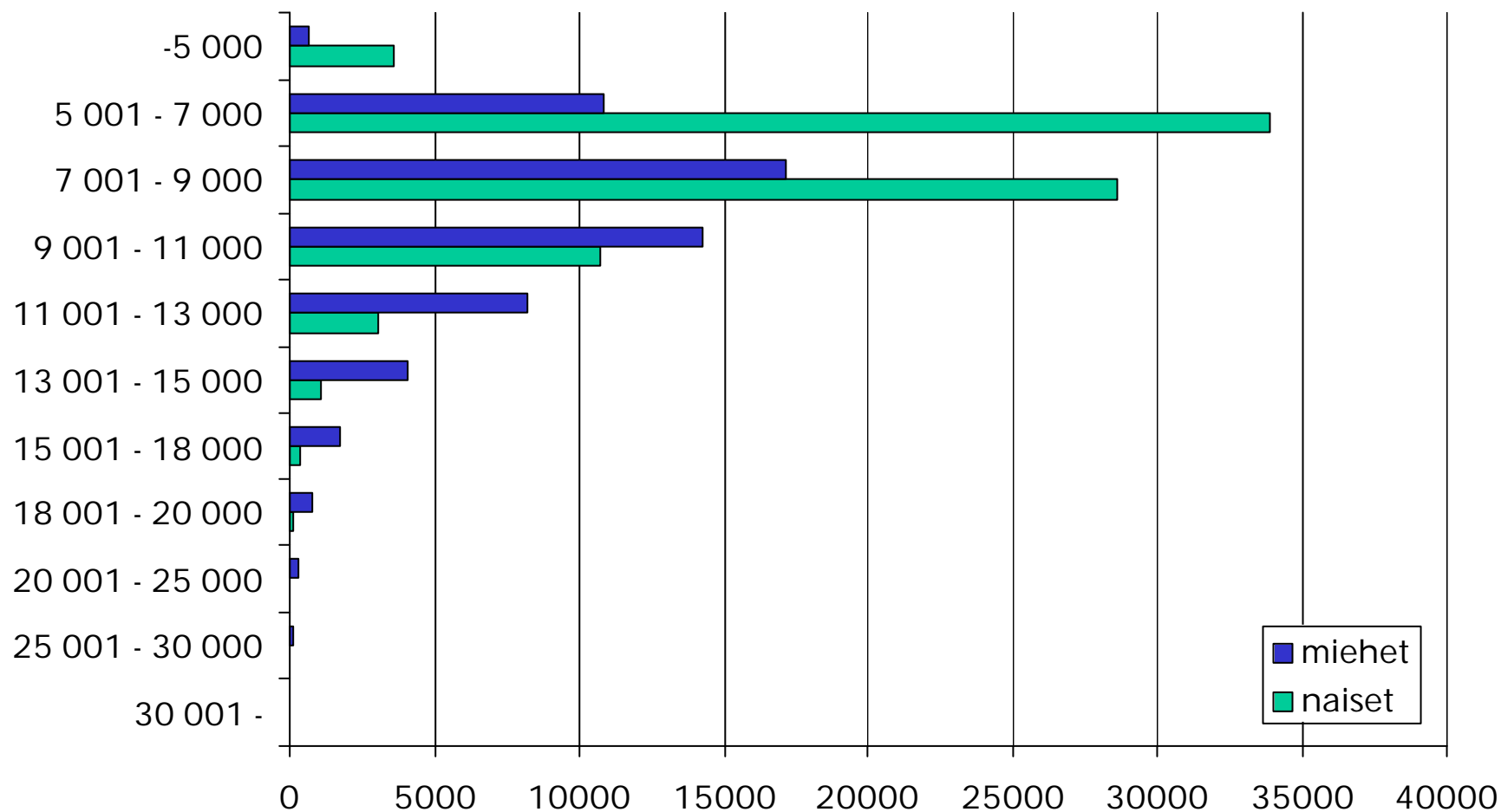
pvraha mk/kk

Lähde: STM

Ansiopäivärahan saajat päivärahan perusteena olevan palkan mukaan v. 2000

palkka mk/kk

Lähde: STM